

L'empresa catalana el 1998. Avanç del 1999¹

Ma. Montserrat Domingo i Domingo

*Direcció General de Programació Econòmica
Departament d'Economia, Finances i Planificació*

Enric Genescà i Garrigosa

*Catedràtic d'Economia de l'Empresa
Universitat Autònoma de Barcelona*

Introducció

La primera part d'aquest article emmarca l'empresa catalana en el seu entorn econòmic. Es comprovarà que el que succeeix a l'economia catalana és un reflex d'allò que esdevé dins de l'empresa catalana. També, s'analitza el ritme de creixement de la població empresarial a Catalunya i de la seva reestructuració a escala sectorial. Finalment, es presenta un seguiment de les favorables dades d'insolvència empresarial per 1998 i 1999. En la segona part, s'analitzen els comptes de resultats i de balanç de les empreses catalanes, com també els principals indicadors economicofinancers referits a 1998 i 1999. A continuació, es presenta una desagregació dels resultats segons la dimensió de les empreses. Finalment, es repassen les principals tendències de l'empresa catalana dels darrers deu anys. En el tercer apartat, es comparen els principals trets economicofinancers de l'empresa catalana amb els de l'empresa europea. Per acabar, es presenten les conclusions.

1.

Alguns aspectes del teixit empresarial català el 1998 i 1999

1.1.

Entorn de l'empresa catalana

Durant el 1998 i el 1999 el panorama econòmic general ha estat molt favorable a l'empresa. A Catalunya, el PIB va créixer un 4,3% i un 3,9%, respectiva-

(1) Aquesta monografia és un resum del *Informe anual de l'empresa catalana 1998. Avanç 1999*. L'equip de treball d'aquest llibre està integrat, a més de pels autors de l'article, per Teresa Obis, Gonzalo Rodríguez i Àlex Rialp. El tercer apartat de l'article es basa en l'*Estudi de la convergència de les ràtios financeres entre Catalunya i Europa*, d'Esteve Genescà.

ment, i el bon clima econòmic, entre d'altres factors, va propiciar la inversió empresarial i l'increment de l'ocupació.

El 1998 l'economia internacional estava marcada per les conseqüències de la crisi asiàtica i de la russa. Tot i això, l'economia europea encara no se'n va ressentir. L'àrea euro es va configurar com una zona de refugi, on els mercats ja havien descomptat l'estabilitat que havia de proporcionar la UEM. Al conjunt d'Espanya, i a Catalunya en particular, el clima econòmic era notòriament positiu gràcies a l'optimisme dels diferents agents econòmics davant els progressos de l'economia espanyola amb vista a participar en el procés de construcció de la moneda única europea.

Un d'aquests progressos es basava en la continuïtat de la reducció dels tipus d'interès que comportava, entre altres factors, un estalvi important de costos financers per a les empreses catalanes. A més, la inflació havia arribat a mínims històrics (1,8%), cosa que reforçava la credibilitat del procés de moderació salarial i, en definitiva, de la contenció de costos laborals de les empreses. Val a dir que el control de l'increment de preus havia resultat afavorit per la reducció dels preus de les primeres matèries a escala inter-

Quadre 1. **Algunes magnituds de l'economia catalana** (% variació)

	1997	1998	1999
PIB (increment real)	3,9	4,3	3,9
IPC (desembre/desembre)	2,1	1,8	3,5
IPPRI* (desembre/desembre)	0,6	-5,1	5,8
Guany salarial mensual	3,7	3,1	2,6
Població ocupada	3,3	3,7	3,7
Taxa d'atur (% s/pobl. activa)	17,1	14,4	10,6

*Índex de preus de productes industrials (béns intermedis).
Font: Departament d'Economia, Finances i Planificació i INE.

nacional. A més, l'abaratiment de les primeres matèries, sobretot del petroli, va ser un factor addicional de l'ampliació dels marges empresarials.

En l'àmbit de la demanda s'observa una represa del consum privat i de la inversió, mentre que les exportacions catalanes perdien força. Així doncs, la progressió del volum de negoci de les empreses catalanes es recolzava cada vegada més en les vendes dins del mercat espanyol, mentre que les vendes a l'exterior es desacceleraven.

Malgrat la constitució de la UEM, el 1999 es va comprovar que l'impacte negatiu de la crisi internacional sobre les economies europees era superior al previst: s'intensifica la pèrdua de vigor de les exportacions catalanes i, com a conseqüència, el dinamisme del sector industrial va cedir momentàniament. Afortunadament, a la darrera del 1999 aquest panorama comença a canviar gràcies, d'una banda, a la millora de la posició competitiva de Catalunya per l'efecte acumulat de la depreciació de l'euro i, d'una altra, a la recuperació del clima econòmic dels principals socis europeus.

En el conjunt de l'any l'economia catalana manté un ritme de creixement força elevat. La demanda interna es consolida i pren el relleu de la demanda externa com a motor del dinamisme. Al seu torn, però, comencen a augmentar els tipus d'interès de les economies més industrialitzades i els preus internacionals del petroli inicien una trajectòria alcista. Atès que la repercussió de l'evolució dels tipus d'interès sobre els comptes financers de les empreses es produeix amb retard, durant el 1999 les despeses financeres de les empreses catalanes han continuat reduint-se. En canvi, l'encariment del petroli podria haver

incidit més directament sobre els costos energètics de les empreses. L'evolució a l'alça del preu de cru també ha generat un repunt inflacionista (l'any es va tancar amb un increment de l'IPC d'un 3,5%) que durant el 1999 encara no s'ha traslladat als costos laborals.

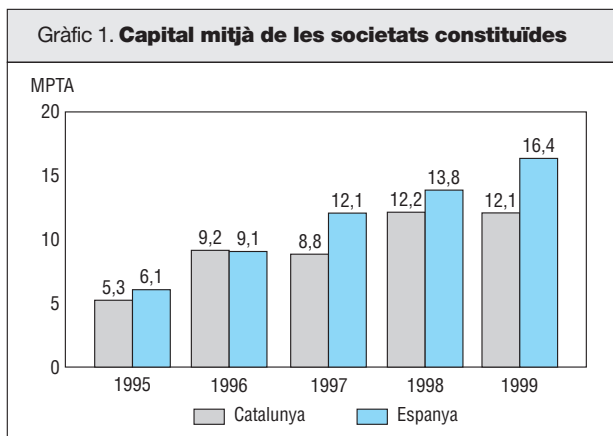
L'incidència de l'increment dels altres costos empresarials (per l'augment dels tipus d'interès i de l'increment salarial derivat del repunt dels preus) es deixarà notar en els comptes de les empreses del 2000. Tot i així, les perspectives empresarials continuen sent molt favorables en termes de volum de negoci, exportacions, ocupació i inversió.

1.2.

Creació d'empreses

L'estudi de la creació d'empreses permet copsar el dinamisme que ha caracteritzat el sector empresarial dels exercicis 1998 i 1999. Aquesta anàlisi es basa, sobretot, en la informació que proporciona el Directori Central d'Empreses (DIRCE), un cens d'empreses de l'INE que recull aspectes demogràfics de les unitats econòmiques amb activitat. També s'utilitza una font addicional (els registres mercantils), relativa a la inscripció de constitucions i dissolucions de societats i a l'ampliació i reducció de capital de les societats existents. Ambdues fonts proporcionen informació quantificada, per bé que molt diferent, de la qual es poden extreure conclusions força similars. Així, les dades dels registres mercantils només fan referència a persones jurídiques de naturalesa societària, mentre que el DIRCE inclou tant persones físiques com jurídiques. Cal matisar, també, que la inscripció de noves societats al registre no comporta que aquestes iniciïn l'activitat en el mateix any de referència; hi ha casos de creació de societats que mai no desenvoluparan cap activitat econòmica. El DIRCE, en canvi, només considera les empreses amb activitat. Aquesta és la principal causa de dissimilitud entre els resultats d'ambdues fonts. En tot cas, cal dir que ambdues confirmen el procés creador de noves empreses catalanes i, en definitiva, el seu dinamisme.

Segons les dades dels registres mercantils, durant els anys 1998 i 1999 a Catalunya s'han constituït 21.867 i 21.431 societats, respectivament. Aquesta és la quantitat anual de noves societats més elevada de la dècada. El volum total de capital d'aquestes societats creades supera el mig bilió de pessetes. El capital mitjà de les noves societats en aquests dos exerci-

Font: elaboració pròpia a partir del Registre Mercantil.

Quadre 2. Nombre d'empreses per dimensió					
Assalariats	1997		1998		Variació 1998-1997
	nombre	%	nombre	%	
Catalunya					
Sense	265.423	55,4	268.524	54,8	3.101
Menys de 50	209.070	43,7	216.549	44,2	7.479
De 50 a 200	3.392	0,7	3.691	0,8	299
Més de 200	849	0,2	892	0,2	43
Total	478.734	100,0	489.656	100,0	10.922
Espanya					
Sense	1.390.210	56,2	1.388.116	55,1	-2.094
Menys de 50	1.066.560	43,1	1.110.681	44,1	44.121
De 50 a 200	14.362	0,6	16.174	0,6	1.812
Més de 200	3.558	0,1	3.830	0,2	272
Total	2.474.690	100,0	2.518.801	100,0	44.111

Font: elaboració pròpia a partir del DIRCE (INE).

cis és d'uns dotze milions de pessetes per empresa, tal com es mostra al gràfic 1. Val a dir, però, que en el conjunt d'Espanya les noves societats constituïdes són força més grans (en termes de capital) que no pas les catalanes.

Segons el DIRCE, l'1 de gener de 1999 a Catalunya hi havia 489.656 empreses en actiu, un 2,3% més que en la mateixa data del 1998. Això vol dir que durant el 1998 ha augmentat en 10.922 el nombre d'empreses que desenvolupen alguna activitat. Així doncs, la contribució de Catalunya al dinamisme empresarial del conjunt de l'Estat és força elevada atès que un 26% de les empreses en sentit estricte (associacions i altres organitzacions excloses) creades a Espanya són catalanes. Val a dir que d'aquest quasi mig milió d'empreses, un 7,5% està format per associacions, organismes autònoms i altres organitzacions. Si s'exclouen les unitats d'aquesta tipologia, el nombre d'empreses catalanes amb activitat en sentit estricte a 1 de gener de 1999 és de 453.099, és a dir, 9.360 més que un any abans.

El DIRCE també classifica les empreses per estrats, segons el nombre de assalariats (vegeu quadre 2) i s'observa que el nombre d'empreses augmenta a totes les categories. En valors absoluts, l'increment més important és el d'empreses petites amb assalariats (concretament, 7.479 empreses més), seguit del d'empreses sense assalariats (3.101 firmes més).

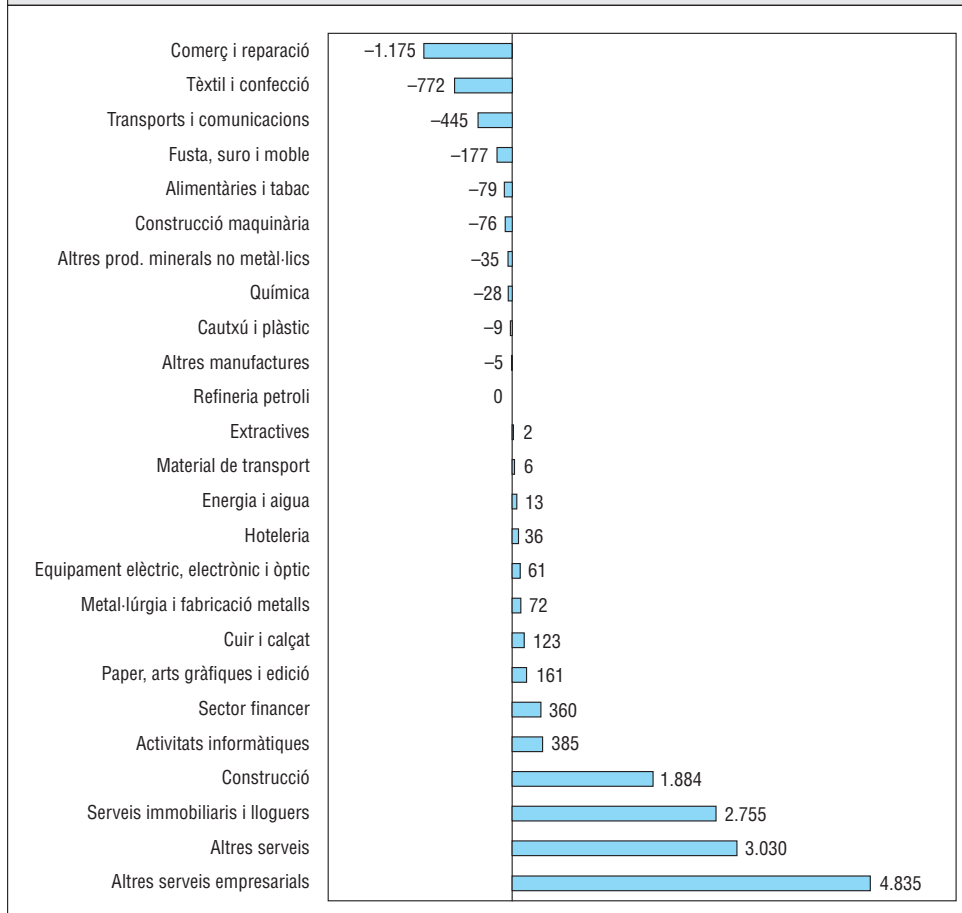
En canvi, en termes relatius, destaca l'increment d'un 8,8% de les empreses mitjanes (de 50 a 199 assalariats). Les dades del cens de l'INE també confirmen la petita dimensió de l'empresa catalana. Un 54,8% del total² són empreses sense assalariats i un altre 44,2%, empreses de menys de 50 treballadors.

Des del punt de vista sectorial, durant el 1998 el nombre d'empreses industrials es redueix un 1,3% i les del sector de comerç i reparació, un 0,8%. L'increment més important es produeix en el sector serveis, comerç exclòs (4,9%). La proliferació d'empreses de la construcció també és força significativa (3,6%) i té a veure amb el dinamisme de l'activitat del sector.

Igualment, en valors absoluts i per branques d'activitat, el comerç i reparació torna a ser el sector que registra la reducció d'empreses més gran, amb 1.175 empreses menys (vegeu el gràfic 2). Cal dir que el sector del detall està patint una profunda transformació que es materialitza en la concentració dels punts de venda i amb noves fórmules de distribució. Una altra branca dins del sector terciari que redueix el nombre d'empreses és la de transport i comuni-

(2) Aquest total es refereix al total de 489.656 empreses (definició àmplia), ja que no es disposa de l'encreuament d'aquesta classificació (ni tampoc la sectorial) amb la de la naturalesa jurídica.

Gràfic 2. Variació del nombre d'empreses censades entre l'1 de gener de 1998 i l'1 de gener de 1999

Font: elaboració pròpia a partir del DIRCE (INE).

cacions, amb 445 empreses menys. Aquesta disminució pot estar motivada per l'intens procés de reestructuració en què es troba el sector. En la indústria, la branca més afectada per la disminució d'empreses és la del tèxtil i confecció, amb 772 empreses menys, seguida de la fusta, el suro i el moble, amb 177 empreses menys. Val a dir, però, que hi ha sectors de la manufactura que mostren un gran dinamisme en aquest aspecte, com ara el cas del sector d'arts gràfiques i edició (que sense la producció de paper augmenta de 174 empreses) i del cuir i calçat. Tanmateix, deixant de banda el comerç, i el transport i comunicacions, les activitats que registren uns increments d'empreses més elevats es concentren en els serveis; en conjunt, més de 13.000 empreses d'entre les quals destaca l'increment de les empreses de serveis empresarials. Val a dir que dins d'aquesta agrupació es troben molts autònoms que es dediquen a treballs d'R+D, les consultores i les ETT, amb una dinàmica de creixement notòria,

igual com les immobiliàries. Finalment, dins d'altres serveis s'inclouen la cultura, l'esport, la sanitat i l'ensenyament, entre d'altres.

1.3.

Insolvències

El seguiment dels procediments d'insolvència, sobretot dels de suspensions de pagaments, es configura com un indicador avançat sobre l'evolució del cicle econòmic. De fet, després d'un temps les insolvències generen un efecte en cadena sobre les empreses creditors. Tanmateix, l'abast d'aquest efecte dependrà de la tipologia dels creditors i de la incidència que tinguin els impagaments sobre el seu compte de resultats. El panorama general de les insolvències empresarials ha millorat força en els darrers dos anys (1998 i 1999). A banda de reduir-se el nombre de suspensions de pagaments i de fallides

de les empreses, l'entorn és propici a que les empreses en situació d'insolvència superin amb més facilitat aquesta situació provisional.

1.3.1.

Suspensions de pagaments

La suspensió de pagaments és, legalment, un procés iniciat per resoldre una situació d'insolvència de l'empresa. L'objectiu d'aquest procés és arribar a un acord amb els creditors que permeti continuar l'activitat i, per tant, evitar la liquidació de l'empresa.

El 1999 només s'han declarat 57 suspensions de pagaments, 32 menys que el 1998, any en què se'n van declarar 51 menys que el 1997. Val a dir que aquest procediment és força sensible al cicle econòmic, tal com demostra la reducció continuada del nombre de suspensions d'empreses catalanes del 1995 ençà (vegeu el gràfic 3). La dimensió d'aquesta favorable trajectòria encara és més apreciable si es mesuren l'actiu i el passiu de les empreses declarades en suspensió de pagaments. El 1998, l'any més recent del qual es disposa d'informació detallada, el conjunt de l'actiu de les 89 empreses en suspensió de pagaments és de 33.802 milions de pessetes, un 62% menys que un any abans. El passiu es redueix un 59,1% i se situa en 22.530 milions de pessetes.

Per branques d'activitat, les empreses més afectades per aquest tipus d'insolvència el 1998 són les del tèxtil i confecció, d'una banda, i les de comerç i reparació d'una altra (vegeu el quadre 3). A cadascun d'aquests sectors es van declarar 16 suspensions de pagaments. Si es consideren els actius i els passius de les empreses en suspensió de pagaments, els sectors més afectats són: material elèctric, electrò-

nic i òptic; tèxtil i confecció; metal·lúrgia, i el sector de transport i comunicacions. De fet, aquests quatre sectors concentren un 39% de les empreses catalanes que es declaren en suspensió de pagaments, i representen un 55% dels actius i passius del conjunt d'aquestes empreses.

Aquesta situació és el resultat d'una disminució força generalitzada de l'impacte de les suspensions de pagaments a les diferents branques d'activitat de l'economia catalana entre el 1997 i el 1998. Les millores més importants es registren, precisament, en dos dels sectors més afectats: comerç i reparació, i construcció. De fet, en el primer, on es declaren 20 suspensions menys, l'actiu associat es redueix en un 85% i el passiu, en un 79%. En el segon, amb 10 suspensions menys, les partides de balanç disminueixen un 65%. A més d'aquests dos sectors, cal considerar-ne altres en què el nombre d'empreses que es declaren en suspensió de pagaments no es redueix gaire, però el volum d'actius i passiu implicats en aquest procediment d'insolvència es redueix força. Aquest és el cas dels serveis immobiliaris i lloguers, de la fabricació de maquinària i de la química.

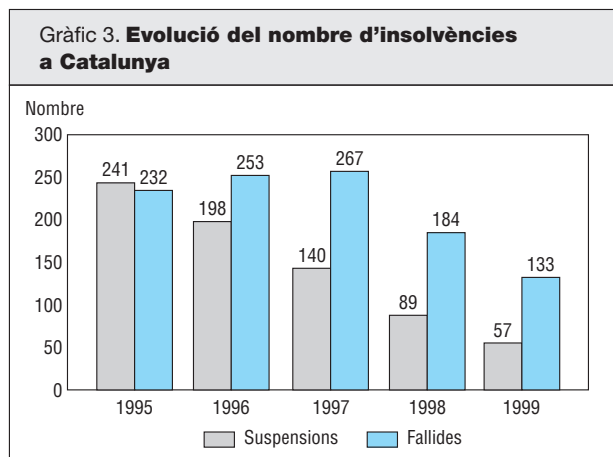
1.3.2.

Fallides

La fallida és un estat legal que s'inicia amb una declaració judicial del fet que l'empresa és insolvent perquè el seu passiu supera l'actiu. D'aquesta manera, es crea una situació jurídica que afecta tant el deutor com els creditors. Cal recordar, però, que un 35% de les fallides en què s'identifica la causa, originalment eren suspensions de pagaments, el conveni de les quals ha estat incomplet pel deutor.

Segons s'observa en el gràfic 3, les fallides incorporen amb un cert desfasament les inflexions produïdes en el cicle econòmic, ja que fins el 1997 va augmentar el nombre d'empreses catalanes que es declarava en fallida. Tanmateix, en dos exercicis (entre 1997 i 1999) el nombre de fallides declarades anualment a Catalunya s'ha reduït a la meitat, fins a 133.

Per copsar l'abast d'aquesta millora cal estudiar l'evolució del volum d'actius i passius³ associats a les

Font: Idescat.

(3) La informació sobre l'actiu i el passiu de les empreses declarades en fallida pot estar subvalorada. Aquest problema estadístic es deriva de la via amb què s'inicia el procediment de fallida. Concretament, si la declaració és sol·licitada per un creditor, en el moment de la sol·licitud no és estrany que no es coneguin les dades exactes de balanç (actiu i passiu). Tanmateix, aquest buit d'informació no és gaire freqüent, ja que la sol·licitud del creditor per iniciar el procediment només representa un 14% dels casos.

Quadre 3. Les insolvències a Catalunya. Exercici 1998						
Branques d'activitat	Suspensions de pagaments			Fallides		
	Nombre	Actiu (MPTA)	Passiu (MPTA)	Nombre	Actiu (MPTA)	Passiu (MPTA)
Sector Agrari	4	1.147	666	0	0	0
Extractives	0	0	0	0	0	0
Alimentàries i tabac	7	3.952	1.566	7	419	1.932
Tèxtil i confecció	16	6.008	2.578	14	534	978
Cuir i calçat	1	61	45	0	0	0
Fusta i suro	3	389	272	2	-	-
Paper, arts gràfiques i edició	4	1.505	1.321	5	283	381
Química	0	0	0	0	0	0
Cautxú i plàstic	0	0	0	2	146	187
Altres prod. minerals no metàl·lics	0	0	0	1	-	-
Metal·lúrgia i fabricació metalls	9	3.707	2.682	6	557	1.011
Construcció maquinària	3	232	175	11	718	1.426
Equip. elèctric, electrònic i òptic	6	5.754	4.091	5	155	213
Material de transport	1	2.157	1.771	1	328	590
Altres manufactures	1	32	49	5	115	188
Energia i aigua	0	0	0	0	0	0
Construcció	11	2.082	1.848	43	1.809	2.956
Comerç i reparació	16	2.872	2.190	46	3.677	5.325
Hoteleria	0	0	0	8	110	1.327
Transports i comunicacions	4	3.414	2.794	8	315	494
Sector financer	1	60	52	0	0	0
Serveis immobiliaris i lloguers	1	383	383	3	54	62
Activitats informàtiques	0	0	0	0	0	0
Altres serveis empresarials	0	0	0	10	428	811
Altres serveis	1	47	47	5	256	464
Sense classificar	0	0	0	2	-	-
Total	89	33.802	22.530	184	9.904	18.345

Font: INE.

empreses en aquesta situació. De fet, amb les darreres dades detallades disponibles (referides al 1998), el conjunt del passiu d'aquestes empreses és de 18.345 milions de pessetes, cosa que representa una reducció d'un 37,7% respecte del del 1997. El volum d'actius, però, es redueix més intensament (un 45,3%), de manera que la taxa de cobertura dels actius sobre els passius també minva, en passar d'un 62% a un 54%.

Amb relació a l'activitat de les empreses que es declaren en fallida el 1998, gairebé un 50% es concentren en dos sectors: comerç i reparació, i construcció, que també són els que presenten més volum de passiu en aquesta situació. El tèxtil i confecció i

la fabricació de maquinària també registren un nombre de fallides important. Al seu torn, l'alimentació també se situa dins del grup dels quatre sectors més afectats en termes de passiu. Val a dir, a més, que aquesta és l'activitat en què la taxa de cobertura entre actius i passius és més baixa (22,7%).

La millora que es produeix entre el 1997 i el 1998 en les insolvències per fallida es palesa de manera generalitzada en les diferents branques d'activitat de l'economia catalana. Una de les que millor recull aquesta trajectòria és la del tèxtil i confecció, en la qual es declaren 19 fallides menys i, sobretot, els nous passius en aquesta situació es redueixen en un 86%. L'excepció de l'evolució positiva de les insolvències

és l'hoteleria, on entre el 1997 i el 1998 es duplica el nombre de declaracions de fallida (fins a vuit) i es triplica el passiu associat a aquestes insolvències. A més, en el sector de l'alimentació aquests passius es multipliquen per 4,4 malgrat que el nombre d'empreses que es declaren en fallida passa de deu a set. Altres sectors en què es redueix el nombre de fallides però augmenta el volum de passius associats són el de comerç i reparació, i fabricació de maquinària.

1.4.

Les principals empreses catalanes, per sectors d'activitat el 1998

L'informe anual referit al 1998 incorpora, per primera vegada, una relació força exhaustiva de les principals empreses catalanes de cada sector d'activitat, ordenades pel volum de facturació. S'han seleccionat les empreses que l'any 1998 tenien la seu social a Catalunya; per tant, no s'inclouen aquelles empreses que, tot i desenvolupar una activitat productiva a Catalunya, tenen la seu social a alguna altra comunitat autònoma. Quan s'ha disposat d'informació de diferents empreses que pertanyien al mateix grup, s'ha optat per incloure únicament les dades consolidades d'aquest sempre que ha estat

possible. A més, les empreses s'han classificat en el sector en el qual desenvolupen la major part de la seva activitat.

El quadre 4 recull el percentatge que les 20 primeres de cada sector representen sobre: el nombre d'empreses amb què compta, la facturació, l'ocupació i les exportacions. A més, mostra la proporció de les vendes d'aquestes empreses que es destinen a exportacions. Les més abocades a l'exterior en termes de vendes són les principals empreses de material de transport, les de cuir i calçat i les de material elèctric, electrònic i òptic. Un altre aspecte a destacar és que les 20 primeres empreses d'aquests tres sectors junt amb les de paper i arts gràfiques són les que més facturació, treballadors i exportacions concentren del seu propi sector. També es pot concloure que no sempre les empreses més grans són les que més exportacions concentren. De fet, si es comparen la segona i la quarta columna del quadre 4 s'observa que en la meitat del sectors les principals empreses concentren magnituds superiors en termes de facturació que d'exportacions. A títol d'exemple, les 20 primeres empreses del sector químic, que representen un 1,7% del conjunt d'empreses del sector, generen un 52,3% de la facturació del total d'empreses químiques però només un 31,1% de les exportacions.

Quadre 4. **El que representen les 20 primeres empreses catalanes de cada sector d'activitat* segons el seu nombre, la facturació, els ocupats i les exportacions**

	Nombre empreses	Facturació	Treballadors	Exportac.	Exportacions/facturació
Construcció	0,1	27,7	–	–	0,3
Energia i aigua	7,4	–	–	–	1,6
Minerals no metàl·lics	1,4	53,1	42,1	71,5	20,7
Química	1,7	52,3	44,2	31,1	17,4
Fabricació prod. metàl·lics	0,3	46,5	14,6	52,3	20,1
Fabricació maquinària	0,7	24,7	16,0	14,4	26,6
Mat. elèctric, electrònic, òptic	1,1	60,5	48,7	45,9	35,8
Material de transport	2,9	76,4	63,4	90,7	58,3
Alimentació, begudes i tabac	0,6	53,7	39,6	40,4	12,0
Tèxtil i confecció	0,3	34,2	21,3	30,8	28,4
Cuir i calçat	6,8	83,0	55,1	78,3	42,3
Fusta i suro	0,9	21,3	9,6	29,1	19,5
Paper, arts gràfiques i edició	0,5	68,9	34,9	80,0	15,8
Cautxú i matèries plàstiques	1,3	33,9	24,0	44,0	27,8
Comerç i repar. vehicles motor	0,03	–	–	–	7,3
Transport i comunicacions	0,2	11,0	–	–	3,3

Font: elaboració pròpia a partir de Idescat, INE.

2.

Anàlisi economicofinancera de les empreses catalanes

2.1.

Comentaris metodològics

2.1.1.

Les bases de dades

En aquesta segona part es presenten les principals conclusions que es desprenen de l'anàlisi economicofinancera de l'empresa catalana a partir de la informació anual i trimestral que la Central de Balanços del Banc d'Espanya (CBBE) remet regularment al Departament Economia, Finances i Planificació de la Generalitat de Catalunya.

Per a l'anàlisi de l'empresa referida al 1999 s'utilitza la informació de la base trimestral com a mitjana de les dades dels quatre trimestres. Aquesta base està integrada per una mostra d'unes 200 empreses catalanes, que representen un 25% de les de tot l'Estat. En l'estudi de l'exercici del 1998 i les tendències del període 1989-1998 s'utilitza la base anual, que permet fer una anàlisi de les empreses privades catalanes més detallada que la trimestral. En el cas de la base anual, les empreses que tenen seu social a Catalunya i que, fins al moment d'elaborar aquest informe, han respost al qüestionari de l'exercici 1997/1998 és de 1.601, també un 25,3% de la mostra de tot l'Estat.

Cal tenir present que en ambdues bases s'observen uns certs biaixos, entre els quals destaquen la sobrerrepresentació de les empreses grans i la de la indústria, a més de la de les empreses de l'activitat d'energia i aigua (fonamentalment, empreses «elèctriques»). Atès que les distorsions que introdueix aquest darrer biaix s'agreugen amb els canvis derivats del procés de reestructuració del sector de l'energia, per fer l'anàlisi de l'empresa catalana s'exclouen les empreses d'aquest sector.

Després d'aquesta anàlisi, en l'apartat 3 es compara la situació economicofinancera de l'empresa catalana amb la de les empreses d'altres països d'Europa. Aquesta comparació es fa a partir de la informació de la base BACH, que ofereix dades homogènies —i, per tant, comparables— d'alguns països de la UE. Per poder comparar les dades de Catalunya amb les de la base BACH ha estat necessari

calcular els mateixos conceptes i ràtios. Val a dir, però, que les darreres dades disponibles d'aquesta base fan referència al 1997.

Per tant, cal insistir, que en l'anàlisi s'utilitzen diferents bases, aparentment amb els mateixos conceptes: la trimestral, l'anual i la base BACH. Tanmateix, les dades concretes relatives a un mateix concepte són diferents segons la base utilitzada, perquè també ho és la definició del concepte, la forma d'obtenció de la informació o l'abast de la mostra.

2.1.2.

Alguns comentaris sobre el càlcul de les ràtios

El treball que es presenta enguany incorpora una important novetat metodològica, atès que per primera vegada la CBBE, a més d'oferir la valoració comptable de l'actiu immobilitzat, n'estima el valor a preus corrents. Amb la utilització dels valors corrents es pot superar el trencament que es produeix en els exercicis en què hi ha actualitzacions legalment autoritzades (com ara la del 1996). El principal avantatge és, però, que permet calcular de manera més acurada les ràtios en què el numerador i el denominador es calculen en diferents bases monetàries. Aquest és el cas en què en el numerador hi ha una partida d'un estat de fluxos (preus corrents) i en el denominador hi ha una partida del balanç en la qual s'utilitzen criteris comptables (preus històrics). Si el denominador es valora a preus corrents, s'obté una estimació més precisa de la ràtio perquè els dos elements del quocient estan en la mateixa base monetària.

Una altra novetat és que l'anàlisi es basarà, sobretot, en les partides que integren el resultat operatiu (resultat abans d'ingressos i despeses extraordinàries)⁴, ja que són les més rellevants per explicar els elements substancials de la situació en aquest exercici. De la mateixa manera, la rendibilitat de l'actiu i dels fons propis també es calcularà amb el resultat operatiu.

El cost nominal unitari del finançament aliè es calcula com a quocient dels interessos del finançament rebut sobre la mitjana dels valors inicial i final (de cada exercici) de l'endeutament amb cost. El cost real del finançament aliè és el nominal deflactat per l'índex de preus corresponent.

(4) Els ingressos i les despeses de caràcter extraordinari són provisions de fora l'explotació, resultats de la venda d'immobilitzat i de cartera de valors, interessos activats, entre d'altres.

El palanquejament real és igual a la rendibilitat de l'actiu net a preus corrents, menys el cost real del finançament aliè. El palanquejament es podria calcular també com la diferència entre la rendibilitat de l'actiu net i el cost nominal del finançament aliè que figura en el quadre, és a dir, sense deflactar per la inflació. Tanmateix, la diferència així calculada no seria un bon indicador de l'incentiu a la inversió empresarial, ja que, pel que fa a la inversió financera, no tindria en compte ni els resultats derivats de la tinença de l'immobilitzat, ni el fet que en la inversió empresarial els fluxos d'ingrés i de resultats s'actualitzen regularment. De fet, en calcular la ràtio de rendibilitat sobre valors d'actiu a preus corrents, el numerador i el denominador estan en la mateixa base monetària; en conseqüència, la ràtio és real i cal, per tant, comparar-la també amb l'interès real.

2.2.

Avanç dels resultats de l'empresa catalana el 1999

L'empresa catalana passa per un moment molt favorable. El 1999 els nivells de rendibilitat i el palanquejament financer continuen millorant. L'activitat i l'ocupació també creixen, mentre que una gran part dels costos mantenen una trajectòria moderada. Quant al finançament de l'activitat empresarial, s'observa que les empreses catalanes estan augmentant el recurs a fonts externes. Tanmateix, el nivells d'endeutament encara es troben lluny dels que presenten les empreses del conjunt de l'Estat.

Així, entre el 1998 i el 1999 la rendibilitat de l'actiu passa d'un 8,7% a un 9,4% i la dels fons propis, d'un 9,1% a un 10,8% (vegeu el quadre 5). A més, gràcies a la forta disminució del cost unitari del fi-

nançament aliè, la ràtio de palanquejament real augmenta fins a un 8%. Això vol dir que la inversió empresarial gaudeix d'una rendibilitat vuit punts superior al cost del finançament, en termes reals.

El quadre 6 presenta l'evolució de les principals partides del compte de resultats. El 1999 el resultat econòmic brut creix d'un 9,6%, més de 7 punts per sobre de l'increment de l'any anterior. Un factor d'aquesta millora és el comportament favorable del valor de la producció i del valor afegit, que augmenten d'un 7,1% i un 6,4%, respectivament, gràcies a la fortalesa de la demanda interna. De fet, les vendes adreçades al mercat espanyol avancen un 16,7%, cosa que contrasta amb l'atonía dels mercats externs.

La diferència entre les taxes de creixement del valor de la producció i del valor afegit indica que els consums intermedis, especialment les altres despeses de l'explotació, han augmentat força, com ve succeint en els darrers exercicis. Això s'atribueix, d'una banda, a l'externalització de determinades activitats i, d'altra, a la intensificació dels processos de subcontractació pròpia de períodes amb forta demanda en què la capacitat instal·lada arriba a la plena ocupació. A més, enguany també pot tenir a veure amb l'augment dels costos dels derivats del petroli.

Per la banda de les despeses, les de personal augmenten dos punts menys que el valor afegit (un 4,4% davant un 6,4%). Concretament, l'ocupació creix un 3,1% i les despeses de personal per ocupat un 1,3%. Per tant, s'observa una gran contenció dels costos laborals per ocupat i un augment sostingut de l'ocupació. El conjunt d'amortitzacions i provisions també evolucionen de manera favorable, atès que només augmenten d'un 5,9%, gairebé un punt menys que el valor afegit.

Quadre 5. **Rendibilitat, palanquejament i endeutament. Catalunya** (Mitjana de les ràtios trimestrals en %)

	Mitjanes anuals (a)		Difer. de les ràtios (b)	
	1998	1999	1998-1997	1999-1998
Rendibilitat de l'actiu net a preus corrents	8,7	9,4	-0,9	0,7
Cost nominal unitari del finançament aliè	7,2	4,5	-0,9	-2,7
Palanquejament real	3,4	7,9	-0,2	4,5
Rendibilitat dels recursos propis actualitzats	9,1	10,8	-1,0	1,7
Endeutament amb cost/rec. aliens remunerats	23,1	25,0	-1,3	1,9

(a) Mitjana anual de les ràtios trimestrals.

(b) Diferència de les mitjanes de les ràtios de dos anys consecutius.

Font: elaboració pròpia a partir de CBT del Banc d'Espanya.

Quadre 6. Principals partides del compte de resultats. Activitat i despeses de personal. Catalunya (% de variació)						
	Mitjanes anuals (a)		Taxes trimestrals (b)			
	1998/97	1999/98	I 99	II 99	III 99	IV 99
Nombre d'empreses de la mostra	205	190	224	208	201	127
Compte de resultats						
Valor de la producció i subvencions	8,8	7,1	6,2	7,8	6,9	7,5
Compres i consums intermedis	11,3	7,7	7,3	9,0	9,1	5,5
Valor afegit brut al cost dels factors	4,4	6,4	4,3	5,9	3,6	11,8
Despeses de personal	6,1	4,4	4,6	4,2	4,4	4,3
RESULTAT EC. BRUT DE L'EXPLOTACIÓ	2,0	9,6	4,0	8,1	2,7	23,4
Amortitzacions i provisions	8,3	5,9	7,3	17,2	10,2	-11,3
Ingressos financers i d'altres	-22,3	-13,3	-26,3	-17,4	-4,8	-4,6
Altres despeses financeres	-5,0	-25,3	-31,7	-25,1	-35,0	-9,5
R. OPERATIU NET ABANS D'INTERESSOS	-7,3	18,0	0,3	0,4	-0,1	71,5
Interessos del finançament rebut	-7,6	-27,5	-20,9	-18,8	-22,7	-47,4
RESULTAT OPERATIU NET	-6,2	33,9	4,3	3,0	3,2	124,9
RESULTAT ABANS D'IMPOSTOS	-4,3	12,9	-6,5	5,9	-5,0	57,1
RECURSOS GENERATS	1,5	14,5	8,2	8,9	6,0	34,8
RESULTAT NET (c)	14,0	16,2	17,3	22,2	21,4	4,0
Activitat i despeses de personal						
Vendes totals	9,7	9,9	10,7	10,1	7,5	11,3
Vendes a Espanya	10,3	16,7	15,9	19,2	12,4	19,3
Vendes a l'estranger	9,2	-16,3	-8,5	-22,7	-14,3	-19,9
Despeses de personal	6,1	4,4	4,6	4,2	4,4	4,3
Despeses de personal per ocupat	2,7	1,3	1,8	0,9	1,0	1,4
Ocupació	3,3	3,1	2,8	3,2	3,4	2,9

(a) Mitjana dels % de variació dels quatre trimestres de cada any respecte dels mateixos de l'any anterior.

(b) % variació de cada trimestre respecte del mateix de l'any anterior.

(c) En % sobre el valor afegit.

Font: elaboració pròpia a partir de CBT del Banc d'Espanya.

A la incidència positiva de les amortitzacions i provisions, cal afegir la intensa disminució de les despeses que comporten els descomptes a clients per pagaments avançats (25,3%). Ambdues partides compensen amb escreix el retrocés dels ingressos financers en un 13,3%, de manera que el resultat operatiu abans d'interessos i d'impostos millora un 18%. Aquesta progressió s'accentua amb el càlcul del resultat operatiu després del pagament d'interessos pel finançament aliè (34%), ja que aquest tipus de despesa disminueix un 27,5%. En canvi, el resultat net abans d'impostos avança de manera més moderada a causa del fort increment de les despeses de caràcter extraordinari.

Una vegada analitzades les partides d'ingressos i despeses que conformen el resultat empresarial, és a dir, el del numerador de les ràtios de rendibilitat, se n'estudia el del denominador, els actius. Tot i no disposar de l'estat d'origen i aplicació de fons en la base trimestral, es poden avançar algunes conclusions sobre l'evolució la inversió a partir d'una estimació de l'immobilitzat a preus corrents. Així, s'observa que les empreses catalanes estan invertint a ritmes de reposició, és a dir, no sembla que estiguin ampliant la seva capacitat productiva. Tanmateix, aquest fet es matisarà força en l'anàlisi de les dades relatives al 1998, les quals, gràcies al seu nivell de detall, faciliten una conclusió més precisa. La resta de l'ac-

tiu net (sobretot circulant i altres actius, com ara els financers) creix a una taxa del 9,8%, superior a la de l'activitat.

Malgrat l'augment dels resultats i, en conseqüència, dels recursos generats (14,5%), els forts increments de la inversió en circulant i en actius financers fa que l'endeutament augmenti d'un 13,6% i que la ràtio de recursos aliens sobre passiu remunerat passi d'un 23,1% a un 25%.

2.3.

Resultats de l'empresa catalana el 1998

2.3.1.

Anàlisi global de l'empresa catalana

El més destacable de l'empresa catalana el 1998 és l'augment de la rendibilitat i el palanquejament. L'activitat i els resultats també milloren si bé d'una manera més desaccelerada respecte de l'exercici anterior a causa de la pèrdua de ritme de les exportacions. L'ocupació creix amb força i, com a conseqüència, les despeses de personal avancen a una taxa similar a la del valor afegit. Es contenen les amortitzacions i es produeix un important augment de la inversió en circulant i en actius financers. Un altre aspecte important és la represa de la inversió després d'un període en què el ritme inversor en immobilitzat material era inferior al de reposició. Els resultats favorables i la contenció dels dividends comporten un bon nivell d'autofinançament. Tanmateix, a diferència d'exercicis anteriors, el finançament aliè augmenta força, i això fa que la disminució dels interessos del finançament rebut sigui moderada.

En concret, la rendibilitat de l'actiu net passa d'un 11,2% a un 11,8% (vegeu el gràfic 4). A més, la rendibilitat dels fons propis i el palanquejament milloren 1,2 i 1,3 punts percentuals, respectivament, gràcies a una nova disminució del cost unitari del finançament aliè. El nivell que assoleix la ràtio de palanquejament (7,5%) excedeix en aquest exercici el que s'havia assolit en els millors moments del cicle anterior (1988 i 1989). Això vol dir que, en termes reals, la inversió productiva de les empreses catalanes gaudeix d'una rendibilitat més de set punts superior al cost del finançament.

L'evolució de la rendibilitat de l'actiu és determinada, sobretot, pel comportament de la rendibilitat de l'actiu d'explotació, que augmenta d'1 punt percentual.

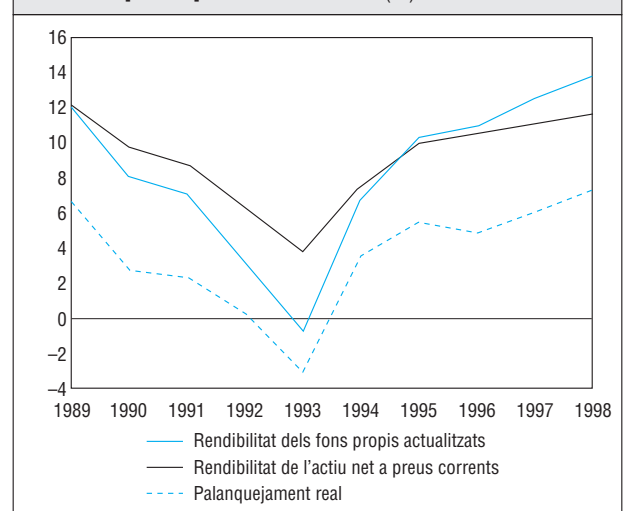
En aquest sentit, els dos components de la rendibilitat d'explotació, marge (resultat econòmic net de l'explotació/volum de producció) i rotació (valor de la producció/actiu net de l'explotació a preus corrents), milloren lleugerament respecte de l'exercici anterior. El marge passa d'un 7,5% a un 7,6% i la rotació, d'1,72 voltes a 1,78 voltes.

El resultat econòmic net de l'explotació, numerador del marge i de la rendibilitat, augmenta d'un 9,8% (vegeu el quadre 7). Quant als indicadors d'activitat, les vendes augmenten d'un 9,3% i el valor de la producció, d'un 7,9%. L'alentiment de l'activitat que s'observa respecte de l'exercici anterior es deu al de les exportacions. El valor afegit creix menys que la producció (6,6% i 7,9% respectivament) a causa de l'augment més que proporcional de la dotació ordinària de provisions per a riscos i despeses.

En aquest exercici, a diferència dels anteriors, la taxa d'augment de les despeses de personal (6,9%) és lleugerament superior a la del valor afegit. Aquest increment es deu a l'ampliació de plantilles (un 6% d'ocupació fixa i un 5,1% de la no fixa). En canvi, els sous i salaris per ocupat només augmenten un 0,9%. Aquesta contenció pot explicar-se per una contractació dinàmica de nous treballadors amb inferiors nivells salarials.

Una de les causes de l'augment del resultat d'explotació és la contenció de les amortitzacions i provisions d'explotació, probablement per compensar el

Gràfic 4. Rendibilitat i palanquejament de l'empresa privada catalana (%)

Font: elaboració pròpia a partir de CBBE.

Quadre 7. Evolució del compte de resultats i del balanç de l'empresa privada catalana (% de variació sobre l'any anterior respecte de les mateixes empreses)					
	1994	1995	1996	1997	1998
Nombre d'empreses	2.054	1.954	1.991	2.048	1.541
Compte de resultats					
Valor de la producció i subvencions	12,2	14,1	5,1	-11,8	7,9
Valor afegit brut al cost dels factors	11,4	12,5	4,4	10,2	6,6
Despeses de personal	0,9	5,1	5,4	4,7	6,9
Despeses de personal per ocupat	3,7	2,6	3,3	2,1	1,1
Dotació amortitzacions i provisions de tràfic	11,1	4,7	-2,0	15,4	1,5
RESULTAT ECONÒMIC NET DE L'EXPLOTACIÓ	77,4	48,2	6,4	21,7	9,8
Ingressos financers	18,5	-13,9	19,4	3,3	4,8
Altres despeses financeres	-4,1	-1,8	-2,6	2,7	-34,0
RESULTAT OPERATIU NET ABANS D'INTERESSOS	70,7	35,9	9,8	19,7	12,5
Interessos del finançament rebut	-20,0	-3,3	-10,8	-23,8	-4,7
RESULTAT OPERATIU NET	588,8	64,9	19,1	35,3	15,9
RESULTAT ABANS D'IMPOSTOS	307,1	47,1	14,1	27,5	10,3
RESULTAT NET TOTAL (després d'impostos)	201,2	59,0	17,3	32,2	14,5
Recursos generats	95,2	44,6	4,0	23,4	10,1
Distribució de dividends i altres	92,4	-4,5	14,9	18,3	4,4
Autofinançament	96,1	60,7	1,7	24,7	11,5
Comptes de balanç					
Total actiu net (= passiu remunerat)	4,2	1,7	3,6	4,4	11,3
Fons propis (% variació per fluxos externs)*	5,9	0,2	1,6	2,4	-1,1
Finançament a llarg termini (% var. fluxos ext.)*	0,1	-5,4	4,5	-7,8	30,0
Finançament a curt termini (% var. fluxos ext.)*	-13,6	-11,2	-14,8	-9,5	13,2
Immobilitzat material (% var. per fluxos ext.)*	8,1	8,2	8,8	8,8	10,7
Actiu immob. net de l'explot. (% var. fluxos ext.)*	8,7	9,2	9,6	9,5	12,4
A. circulat net de l'explot. (% var. fluxos ext.)*	3,3	4,3	-4,5	10,2	17,5
Actius financers nets (% var. fluxos externs)*	-2,4	14,8	12,0	12,0	18,0

* Import de la variació per fluxos externs que figura en l'EOAF partit pel valor de la partida homòloga en el balanç inicial a preus corrents.

Font: elaboració pròpia a partir de CBBE.

fort increment que es va produir el 1997 sense justificació aparent en termes d'augment de la morositat o de volum de l'immobilitzat. Val a dir, però, que el nivell d'amortitzacions i provisions que presenta sembla suficient per mantenir l'empresa sanejada.

Una vegada estudiades les causes de l'evolució del resultat i del marge d'explotació, s'analitza el comportament de la rotació (el segon component de la rendibilitat). L'augment per fluxos externs del circulat d'explotació és d'un 17,5%, taxa molt superior a la de l'activitat. Per tant, aquesta evolució (derivada de

l'intens increment per fluxos externs dels altres deutors de l'explotació, més que no pas de les partides més característiques del circulat) comporta una disminució de la rotació del circulat net.

Pel que fa a l'actiu immobilitzat, l'immobilitzat net d'explotació creix un 12,4% per fluxos externs. Aquesta taxa és la més elevada des del 1993 i, en aquest exercici, és superior a la d'amortització (11,9%). La diferència entre la taxa d'inversió en aquests actius i la taxa d'amortització és de 0,5 punts percentuals, força inferior a l'augment del valor afegit. Per tant, la rota-

ció de l'immobilitzat d'explotació augmenta. Això té una incidència positiva sobre la rendibilitat, però també indica que la inversió productiva no va gaire més enllà del ritme de reposició⁵. Tanmateix, un aspecte positiu en l'activitat inversora de l'empresa catalana el 1998 és el dels intangibles. Així, el volum conjunt de despeses en R+D i de pagaments a l'estranger per transferència de tecnologia assoleix nivells d'un 4,4% del valor afegit, mentre que deu anys abans no superava el 2,5%.

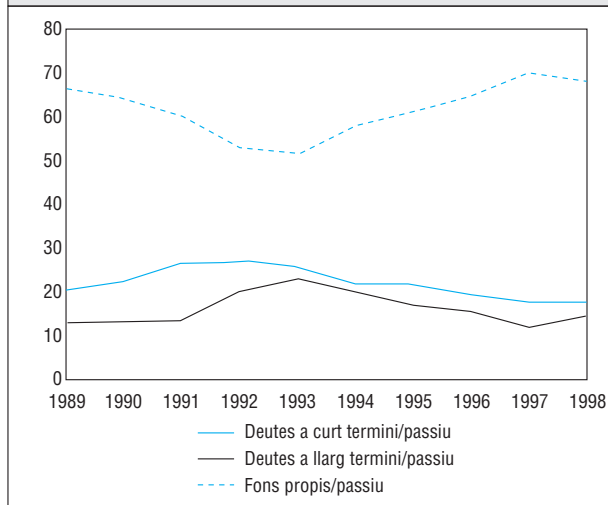
Fora de l'explotació, les despeses en interessos pel finançament rebut es redueixen, com també ho fan, les despeses derivades dels descomptes per pagaments avançats, mentre que els ingressos financers augmenten lleugerament. De resultes de la trajectòria d'aquestes partides, el benefici operatiu abans d'impostos creix un 15,9%, per bé que atesa la incidència negativa dels resultats extraordinaris els beneficis empresarials abans d'impostos milloren un 10,3%.

La taxa d'augment de l'autofinançament (11,5%) és superior a la dels recursos generats a causa de la contenció dels dividendes. La ràtio autofinançament sobre recursos propis actualitzats és d'un 16,3%, la taxa més gran de la sèrie històrica analitzada. En els exercicis anteriors, però, als recursos procedents de l'autofinançament s'hi afegia el finançament derivat de les noves aportacions de capital per part dels accionistes, que acostumava a ser d'un 2% a un 3% dels recursos propis. En canvi, el 1998 la variació per fluxos externs dels fons propis és negativa (-1,1%) a causa del reconeixement de deutes i la distribució als accionistes. A més, es registren increments molt importants en actius circulants d'explotació (17,5%) i en actius financers (18%).

Tot plegat fa que l'autofinançament, tot i que és molt elevat, no resulti suficient per fer front a la forta demanda de recursos per finançar la nova inversió. Per tant, a diferència d'exercicis anteriors, l'endeutament augmenta de forma considerable (20,5% globalment: 30% a llarg termini i 13,2% a curt termini). Això fa que el pes dels recursos propis sobre el passiu remunerat passi d'un 70,7% a un 68,2% (vegeu el gràfic 5). Aquest augment de l'endeutament fa que la disminució de les despeses per interessos del finançament rebut (4,7%) sigui molt inferior a la que calia esperar davant la disminució del cost unitari del finançament aliè, que en termes nominals ha passat d'un 7,2% a un 6,2%.

(5) Aquest comportament es matisa en el proper apartat, en el qual es presenta una anàlisi segons la dimensió empresarial.

Gràfic 5. Estructura del passiu remunerat de l'empresa privada catalana (%)

Font: elaboració pròpia a partir de CBBE.

2.3.

Anàlisi per dimensions

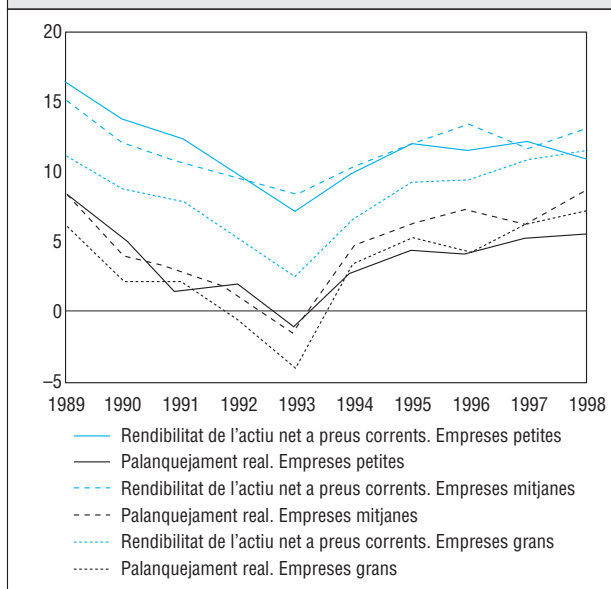
Els estrats considerats es defineixen a partir del nombre de treballadors:

- Empreses petites: les que en els dos anys que comprèn la base de dades tenen menys de 50 treballadors.
- Empreses mitjanes: les que tenen entre 50 i 249 treballadors.
- Empreses grans: les que en els dos anys que comprèn la base tenen, com a mínim, 250 treballadors.

Aquests criteris es complementen amb altres relatius a l'import total de l'actiu i al volum d'ingressos, per tal d'evitar errors de classificació d'aquelles empreses que tenen pocs treballadors, però uns volums d'inversió i/o d'ingressos molt elevats.

El 1998 les empreses mitjanes són les que, en general, mostren una trajectòria més positiva (vegeu el gràfic 6). Així, la rendibilitat dels fons propis d'aquestes empreses augmenta de 2,3 punts percentuals, mentre que a les grans ho fa només d'1 punt i a les petites disminueix 1 punt. La rendibilitat de l'actiu net (resultat operatiu més interessos sobre actiu net a preus corrents) presenta una evolució semblant: augmenta d'1,2 punts a les empreses mitjanes i de 0,6 punts a les grans, mentre que disminueix 1,1 punts a les empreses petites. De resultes d'aquesta tra-

Gràfic 6. Rendibilitat i palanquejament de l'empresa privada catalana per dimensions (%)

Font: elaboració pròpia a partir de CBBE.

jectòria les empreses mitjanes són les que presenten els nivells de rendibilitat i de palanquejament més elevats.

El 1998 el cost unitari del finançament aliè torna a reduir-se en totes tres dimensions, per bé que de manera més pausada que un any abans. La menor reducció la registren les empreses més grans i la més intensa les més petites. Tot i escurçar distàn-

cies entre el cost financer de les pimes i les grans empreses, es constata que aquest cost continua sent inversament proporcional a la grandària empresarial. Gràcies al retrocés del cost del finançament aliè, el palanquejament augmenta en totes tres dimensions i se situa en el 5,6% a les empreses petites, el 8,6% a les mitjanes i el 7,3% a les grans.

La rendibilitat d'explotació (sobre actius valorats a preus corrents) té un comportament similar al de les altres ràtios de rendibilitat: augmenta molt a les mitjanes, ho fa menys a les grans i disminueix a les petites. En totes les grandàries, però, el valor de la rendibilitat d'explotació és superior al de la rendibilitat de l'actiu net total perquè la rendibilitat dels actius d'explotació sempre és més elevada que la dels actius financers.

El resultat econòmic net de l'explotació (numerador de la rendibilitat) augmenta força a totes les dimensions (5,4% a les petites, 8,1% a les mitjanes i +10,8% a les grans), si bé a un ritme més baix que el 1997 a causa d'una certa pèrdua de pols de l'activitat i a un augment de les despeses de personal pràcticament igual al del valor afegit. Amb relació a l'activitat, l'increment més elevat de les vendes el registren el grup d'empreses més grans. Cal dir, però, que les empreses d'aquesta grandària són també les que més externalitzen algunes tasques o subcontracten part del procés productiu, de manera que presenten els avenços més moderats en termes de valor afegit (vegeu el quadre 8).

Quadre 8. Anàlisi segons dimensió. Activitat i despeses de personal. Exercici de 1998. Empreses amb seu social a Catalunya (% de variació 1998-1997)

	Empreses petites	Empreses mitjanes	Empreses grans
Volum de negoci i altres ingressos	8,6	7,8	10,0
Valor de la producció i subvencions	8,4	7,0	8,2
Compres i consums intermedis	9,0	6,6	9,1
Valor afegit brut al cost dels factors	7,2	8,1	6,1
Vendes a Espanya	8,3	8,0	12,4
Vendes a l'exterior	11,1	6,6	5,6
Compres a Espanya	6,1	2,5	9,8
Compres a l'exterior	12,7	11,6	10,7
Depeses de personal / ocupat	3,5	3,1	0,1
Ocupació	3,9	5,2	6,2
Sous i salaris / ocupat	3,9	3,2	-0,2

Font: elaboració pròpia a partir de CBBE.

Quadre 9. **Anàlisi segons dimensió. Compte de resultats i balanç. Exercici de 1998. Empreses amb seu social a Catalunya** (% de variació 1998-1997)

	Empreses petites	Empreses mitjanes	Empreses grans
Nombre d'empreses	876	517	148
Compte de resultats			
Valor de la producció i subvencions	8,4	7,0	8,2
Valor afegit brut al cost dels factors	7,2	8,1	6,1
Despeses de personal	7,6	8,4	6,3
Despeses de personal per ocupat	3,5	3,1	0,1
Dotació amortitzacions i provisions de tràfic	9,1	6,8	-0,2
RESULTAT ECONÒMIC NET DE L'EXPLOTACIÓ	5,4	8,1	10,8
Ingressos financers	6,1	-13,1	8,8
Altres despeses financeres	-7,1	-1,3	-40,7
RESULTAT OPERATIU NET ABANS D'INTERESSOS	6,1	5,7	15,6
Interessos del finançament rebut	-11,9	-9,2	-1,8
RESULTAT OPERATIU NET	12,7	8,7	18,8
RESULTAT ABANS D'IMPOSTOS	5,5	12,1	10,0
RESULTAT NET TOTAL (després d'impostos)	4,6	12,0	16,4
Recursos generats	12,5	10,8	9,8
Distribució de dividendes i altres	16,1	7,3	3,1
Autofinançament	12,0	11,6	11,4
Comptes de balanç			
Total actiu net (= passiu remunerat)	7,8	13,6	11,0
Fons propis (% variació per fluxos externs)*	0,2	0,8	-1,7
Finançament a llarg termini (% var. fluxos ext.)*	13,4	29,1	32,0
Finançament a curt termini (% var. fluxos ext.)*	0,4	12,3	15,3
Immobilitzat material (% var. per fluxos ext.)*	22,2	24,3	8,0
Actiu immob. net de l'explot. (% var. fluxos ext.)*	19,5	26,7	9,5
A. circulat net de l'explot. (% var. fluxos ext.)*	9,1	10,6	47,1
Actius financers nets (% var. fluxos externs)*	1,3	8,5	20,6

* Import de la variació per fluxos externs que figura en l'EOAF partit pel valor de la partida homòloga en el balanç inicial a preus corrents.

Font: elaboració pròpia a partir de CBBE.

L'augment de les despeses de personal es deu fonamentalment al fort augment de l'ocupació. En aquest exercici, però, a diferència dels anteriors, les taxes més elevades de creació d'ocupació es concentren a les empreses grans (6,2%), el segon lloc l'ocupen les mitjanes (5,2%) i, per últim, les petites (3,9%). En canvi, els costos laborals per ocupat, augmenten molt més a les pimes que no pas a les grans empreses.

Quant a la inversió, en totes tres dimensions l'increment per fluxos externs del circulat d'explotació és

superior a la taxa de variació del valor de la producció, la qual cosa indica que el 1998 es redueix la rotació del circulat. La magnitud de la reducció és directament proporcional a la grandària, de manera que a les empreses grans es manifesta amb més intensitat. En l'immobilitzat d'explotació, en canvi, la diferència és de signe contrari. A les pimes la taxa de variació per fluxos externs de l'immobilitzat material és gairebé el doble de la taxa d'amortització, mentre que a les empreses grans és inferior i, per tant, ni tan sols assoleixen els nivells de reposició. Així, a les

empreses petites la inversió bruta en immobilitzat material és de 22,2% mentre que la taxa d'amortització se situa en l'11,7%. A les mitjanes, l'increment del material és del 24,3% mentre que la taxa d'amortització no arriba al 15%. A les empreses més grans, la inversió en immobilitzat és del 9,5% i la taxa d'amortització de l'11,2%.

En canvi, la inversió en intangibles (despeses en R+D i pagaments a l'exterior per transferència de tecnologia) és molt superior a les empreses grans que no pas a les pimes. La suma de les dues partides és igual a un 5,8% del valor afegit a les empreses grans, mentre que a les mitjanes és d'un 1,3% i a les petites només del 0,1%.

El creixement de la inversió en actius financers és directament proporcional a la grandària: 20,6% a les empreses grans, 8,5% a les mitjanes i 1,3% a les petites.

La demanda de recursos financers derivada de l'increment de la inversió se satisfà fonamentalment per via de l'autofinançament, que és força elevat gràcies al nivell dels resultats. A les empreses mitjanes, a més d'obtenir els millors resultats, el volum de l'autofinançament es reforça amb una aportació neta dels accionistes d'un 0,7% del net patrimonial.

Les diferències en el volum relatiu d'inversió en el conjunt actius i les que s'observen en el nivell de l'autofinançament, expliquen les que es produeixen en la variació de l'endeutament. Així, a les empreses petites el volum dels recursos aliens només augmenta d'un 5,7%, mentre que a les mitjanes i les grans ho fa en un 18,3% i un 23,2% respectivament.

2.4.

Anàlisi de tendències

L'evolució de la rendibilitat i d'altres indicadors economicofinancers de l'empresa recullen força bé les incidències del cicle econòmic dels darrers anys.

Evolució de la rendibilitat de l'actiu i el palanquejament

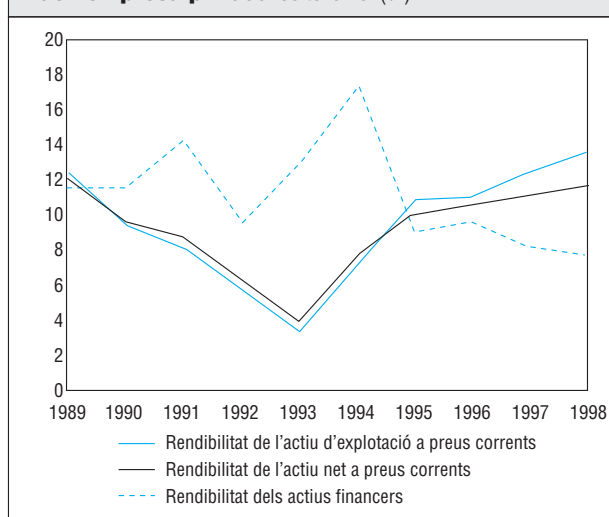
Després d'una millora substancial dels nivells de rendibilitat entre 1985 i 1987 que es mantenen fins el 1989, en l'exercici de 1990 s'inicia una certa davallada que s'agreuja l'any 1992 (vegeu gràfic 4). El 1993 s'arriba a mínims històrics: tant la rendibilitat dels fons propis com el palanquejament són negatius (-0,7% i

-3,1%, respectivament). En l'exercici del 1994 s'observa una recuperació important de les ràtios estudiades: la rendibilitat de l'actiu net i la dels fons propis s'incrementen en 7,7 punts percentuals i 3,8 punts, respectivament, i el palanquejament recupera valors positius propers al 4%. El 1995 tornen a millorar aquestes ràtios, si bé d'una manera més pausada. El 1996 els indicadors de síntesi es mantenen entorn valors assolits el 1995 i es consolida la recuperació de la situació economicofinancera de les empreses catalanes iniciada el 1994. En els exercicis 1997 i 1998 la rendibilitat de l'actiu net creix lleugerament. La dels fons propis i el palanquejament augmenten amb més intensitat, gràcies a la forta reducció del cost unitari del finançament aliè. Finalment, pel que fa al 1999, tot i que les dades de què es disposa són de la base trimestral, es pot avançar que continuen millorant els nivells de rendibilitat i el palanquejament, ràtio que assoleix un màxim històric.

Evolució de la rendibilitat de l'actiu d'explotació

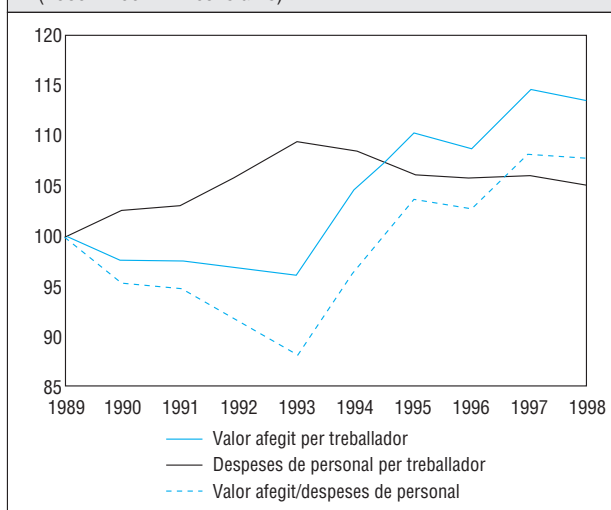
La trajectòria de la rendibilitat de l'actiu net el determina, sobretot, la de la rendibilitat de l'actiu d'explotació i, més marginalment, la dels actius financers. Segons el gràfic 7, fins el 1994 la rendibilitat de l'actiu net total va ser superior a la d'explotació. Això vol dir que el rendiment dels actius financers era superior als d'explotació. A partir del 1995 aquesta relació s'inverteix. Aquest és un bon indicador de que diversos factors (el canvi de conjuntura internacional, l'èmfasi de la política econòmica sobre l'economia real

Gràfic 7. Rendibilitat total, d'explotació i financera de l'empresa privada catalana (%)

Font: elaboració pròpia a partir de CBBE.

Gràfic 8. **Valor afegit brut i despeses de personal per treballador de l'empresa privada catalana** (1989 = 100 i PTA constants)

Font: elaboració pròpia a partir de CBBE.

i els ajustos necessaris per aprofundir en la integració a Europa) van introduir nous incentius a la inversió productiva.

Productivitat del treball i costos laborals

El gràfic 8 mostra l'evolució de les despeses de personal i del valor afegit per ocupat a partir d'un índex (1989 = 100). Entre 1989 i 1993 els costos laborals augmenten un 9,4% mentre que el valor afegit generat per cada treballador es redueix un 4%. En canvi, des del 1994 l'índex corresponent al valor afegit creix més que no pas el relatiu a les despeses de personal. El 1998, malgrat que tant l'un com l'altre disminueixen lleugerament, l'índex de productivitat aparent del treball encara resta molt per sobre del corresponent a les despeses de personal per ocupat. En el mateix gràfic figura també l'índex corresponent a la ràtio valor afegit sobre despeses de personal (inversa del cost laboral unitari) que sintetitza els dos índexs anteriors. El seu valor (1989 = 100) passa de 87,8 el 1993, a 108,2 el 1997, cosa que palesa la recuperació de la competitivitat en costos que havia perdut l'economia catalana a les primeries dels noranta. Val a dir, però, que el 1998 disminueix lleugerament.

Productivitat dels actius

Com en el cas de les despeses de personal es calcula l'índex corresponent a la ràtio valor afegit sobre el circulat d'exploació. Aquest índex (1989 = 100) es manté al mateix nivell el 1993 i augmenta fins a

143,2 el 1998. Això indica que s'ha produït una millora substancial de la productivitat de la inversió en circulat, derivada tant del dinamisme de la demanda com d'una utilització creixent de tècniques modernes de gestió i a l'adopció de nous dissenys d'organització empresarial.

L'índex corresponent al valor de la producció sobre amortitzacions i provisions (1989 = 100) es redueix a fins 64,5 el 1993 i el 1998 se situava en 74,4. Aquesta evolució és un primer indicatiu d'una possible disminució de la productivitat de la inversió en immobilitzat material. Si es calcula l'índex (1989 = 100) de la ràtio valor de la producció sobre immobilitzat material a preus corrents, s'observa que el 1993 s'havia reduït fins a 58 i el 1998 se situa en 77,8. Així, malgrat en els darrers exercicis la productivitat de la inversió en material s'està recuperant, encara no s'ha assolit un nivell satisfactori.

Inversió

A la menor productivitat de l'immobilitzat material dels darrers cinc anys s'afegeix, aparentment, un ritme inversor en aquests actius molt més pausat. Una aproximació poc acurada de l'augment d'aquest immobilitzat en un període concret podria ser la suma de les taxes de creixement. Entre el 1989 i el 1993 la suma de les taxes nominals de creixement de l'immobilitzat material és d'un 85%, mentre que en el període que va del 1994 al 1998 no supera el 14,5%. Així, si no hi ha distorsions comptables que afectin aquestes xifres⁶ es pot concloure que el ritme inversor en immobilitzat d'exploació dels darrers cinc anys és molt inferior al del lustre anterior.

A més, quant a la inversió neta en immobilitzat d'exploació (creixement per fluxos externs de l'immobilitzat d'exploació menys taxa d'amortització) cal recordar que des del 1993 l'empresa catalana semblava invertir per sota dels nivells d'amortització. El 1998 aquest comportament canvia, per bé que la inversió neta encara és inapreciable. Aquests resultats, però, cal matisar-los davant el diferent comportament que palesen les empreses segons la seva dimensió. Després d'un període de crisi, les pimes són les primeres que inicien el procés d'ampliació de plantilles gràcies a la seva flexibilitat⁷ i, per tant, les primeres

(6) Com per exemple, que, per raons fiscals, en millorar els resultats s'apliqui una amortització molt superior a la que correspondria tècnicament.

(7) Al marge que entre les empreses més petites la taxa de mortalitat és més elevada.

que comencen a augmentar el grau d'utilització de la seva capacitat productiva instal·lada. En un context d'expansió de la demanda i en assolir determinats nivells d'utilització de la capacitat productiva, les empreses es plantegen invertir en ampliar-la. Sembla que les pimes ja han arribat a aquesta situació, al contrari que les empreses grans, les quals encara presenten una capacitat instal·lada infrautilitzada ja que, ara com ara, són les que creen més ocupació però estan invertint per sota de la taxa de reposició.

Resum

Per tant, amb una bona perspectiva temporal es pot concloure que entre el 1989 i el 1993 les empreses van intensificar la inversió per tal de substituir mà d'obra (molt cara en termes relatius en aquest període) per inversió en immobilitzat. A partir del 1994 canvia la conjuntura de la demanda tant a Espanya com a Europa. El fort deteriorament de la situació que havien patit les empreses i els canvis de política econòmica i de conjuntura comporten una dràstica contenció dels costos laborals unitaris i un fort augment de l'activitat. La inversió productiva de les empreses perd pols i la competitivitat es basa en els costos laborals, la productivitat del treball i en la productivitat de la inversió en circulat. Tanmateix, si es vol aconseguir que l'avantatge competitiu de les empreses catalanes sigui sostenible i compatible amb millores dels nivells salarials, cal que la competitivitat se sustenti cada vegada més en la recuperació de la inversió i en la de la seva productivitat.

3.

Anàlisi comparativa amb alguns països de la UE

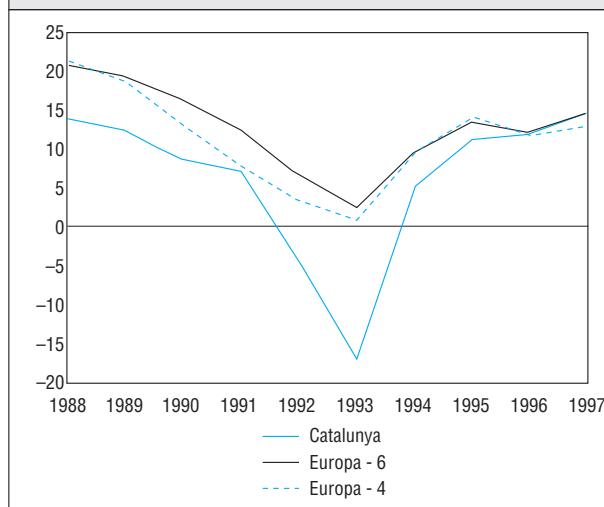
En aquest apartat es fa una anàlisi comparativa de la situació economicofinancera de l'empresa catalana amb l'europea. Per fer aquesta comparació s'han utilitzat les dades BACH (Bank for the Accounts of Companies Harmonised) de diferents països de la Unió Europea. Aquesta base és especialment fiable i representativa per al conjunt de la indústria manufacturera, raó per la qual la nostra anàlisi se centrarà en l'empresa d'aquest sector d'activitat. Els anys dels quals es disposa d'informació canvien d'un país a un altre i també ho fa el grau de coherència de les dades⁸. Atenent a aquests dos criteris, s'ha optat per construir una mitjana europea (Europa-6) sobre la qual s'es-

tabliran les comparacions, amb la informació disponible relativa a Alemanya, Àustria, Bèlgica, França, Itàlia i Espanya. Per fer aquesta mitjana s'han ponderat les dades de cada país en funció del pes del valor afegit brut de la indústria manufacturera. A més, atès que l'estructura financera d'Alemanya i Àustria és molt diferent a la dels altres països considerats (a causa de l'important pes de les provisions, especialment de les derivades dels fons de pensions) es construeix una altra mitjana que inclou només Bèlgica, França, Itàlia i Espanya (Europa-4).

D'altra banda, s'han adaptat les dades de la CBBE disponibles per a Catalunya per fer-les homogènies, amb les de la base BACH. En aquest cas, però, no es disposa dels valors del balanç a preus corrents, de manera que es treballa amb els valors comptables.

Segons mostra el gràfic 9, fins l'any 1996 la rendibilitat dels fons propis de Catalunya és significativament inferior a la d'Europa-6 i també a la d'Europa-4. La crisi dels anys 1992-1993 va ser molt més profunda a Catalunya que no pas a Europa. La volatilitat d'aquesta ràtio indica que les empreses catalanes han estat molt més vulnerables a la crisi. Això no obstant, en els dos darrers anys disponibles (1996-1997) el valor d'aquesta ràtio de síntesi és pràcticament igual a les empreses catalanes que a les europees. Aquest fet indica que, si bé la davallada va ser molt més important a Catalunya, la recuperació que es va produir a partir del 1994 va compensar amb escreix el diferencial, fins al punt d'absorbir la diferència de rendibilitat anterior a la crisi.

Gràfic 9. Rendibilitat dels fons propis. Comparació Catalunya i Europa (%)

Font: elaboració pròpia a partir de BACH i CBBE.

(8) Cal recordar que les darreres dades disponibles fan referència al 1997.

Quadre 10. Components de la rendibilitat dels fons propis i de la rendibilitat de l'explotació (Valors en percentatge)									
	1988-1989		1990-1994		1995-1997		Catalunya (UE-6 = 100)		
	CAT	UE-6	CAT	UE-6	CAT	UE-6	1988-89	1990-94	1995-97
Rendibilitat dels fons propis	13,3	20,2	4,3	11,3	12,7	13,4	65,8	37,8	94,5
Rendibilitat de l'actiu net	11,8	13,7	6,6	9,9	10,7	10,1	86,3	66,9	105,4
Cost unitari del finançament aliè	9,2	7,0	9,2	8,1	7,0	6,3	131,1	112,7	111,8
Palanquejament real	4,8	7,8	0,2	3,2	5,2	4,5	61,9	5,9	116,3
Endeutament amb cost / Fons propis	55,1	102,2	80,1	103,1	61,8	91,4	53,9	77,7	67,6
Rendibilitat de l'explotació	12,5	11,2	6,7	7,6	12,6	8,3	111,5	89,2	151,3
Marge de l'explotació	6,6	5,5	3,8	3,8	5,8	4,0	119,4	100,7	145,5
Rotació dels actius de l'explotació	2,0	2,1	1,8	2,1	2,2	2,2	92,4	86,0	101,3
Valor afegit / Valor de la producció	29,8	32,5	28,5	31,4	27,2	29,2	91,7	90,8	93,2
Despeses de personal / Valor afegit	64,3	68,4	69,9	71,5	59,1	69,6	94,0	97,8	84,8

Font: elaboració pròpia a partir de BACH i CBBE.

En el quadre 10 es pot veure l'evolució dels principals components de la rendibilitat dels fons propis: la rendibilitat abans d'interessos de l'actiu net total, el cost unitari del finançament aliè i l'endeutament. Per facilitar aquesta observació s'ha dividit el període objecte d'estudi en tres subperíodes, dels quals es presenta la mitjana⁹. L'element més rellevant per explicar el comportament de la rendibilitat dels fons propis és la rendibilitat de l'actiu net. Les empreses catalanes partien d'un nivell de rendibilitat econòmica inferior malgrat el bon moment del cicle (1988-1989). A més, la davallada en el període de crisi és més gran a Catalunya que a Europa, tot i que s'ha exclòs l'any 1993 per calcular la mitjana. Tanmateix, en el darrer subperíode (de 1995 a 1997) la rendibilitat de l'actiu de l'empresa catalana s'igualava, i fins i tot supera, amb l'europea.

El segon element explicatiu de la rendibilitat dels fons propis és el cost nominal del finançament. És evident que també en aquesta partida s'ha produït un procés de convergència entre Catalunya i Europa com a conseqüència del procés d'integració monetària. A partir de la rendibilitat econòmica i del cost unitari del finançament aliè s'estima el valor del palanquejament real¹⁰. Si en el primer subperíode aquesta ràtio

era del 4,8% a les empreses catalanes i del 7,8% a les d'Europa-6, en el subperíode de crisi es deteriora en ambdós casos, si bé les diferències de 3 punts percentuals es mantenen. En canvi, en el darrer subperíode el palanquejament real de les empreses catalanes supera el de les europees, com a conseqüència de la recuperació de la rendibilitat econòmica i de la convergència en el cost del finançament.

El darrer element que explica la rendibilitat dels fons propis és el pes de l'endeutament en l'estructura del finançament. En general, el nivell d'endeutament de les empreses europees és més elevat que no pas el de les catalanes. En termes dinàmics, s'observa un comportament procíclic de l'endeutament de les empreses catalanes, cosa que intensifica el menyscapte del palanquejament i de la rendibilitat dels fons propis en moments de crisi i d'encariment del finançament aliè.

El quadre 10 mostra, també, l'evolució de la rendibilitat dels actius de l'explotació i dels seus components: el marge i la rotació. El marge d'explotació tendeix a reduir-se tant a Europa-6 com a Catalunya. Així, a Catalunya, la mitjana del marge passa del 6,6% del 1988-1989 al 5,8% del 1995-1997 i, a Europa-6, passa del 5,5% al 4%. Aquesta tendència a la contenció dels marges es deu a la creixent obertura dels mercats i, en conseqüència, a l'augment de la competència. Exceptuant el període de crisi, els marges són més elevats a l'empresa catalana que no pas a l'europea, i la davallada és menor. L'explicació d'aquest comportament recau en l'inferior pes de les despeses de personal en el compte de resultats i al fet

(9) Per fer el càlcul de la mitjana del període 1990-1994 s'ha exclòs la dada del 1993 perquè és un valor extremadament allunyat de la mitjana.

(10) En no disposar del valor a preus corrents de l'immobilitzat, no es pot calcular el palanquejament real tal com s'ha fet en els capítols anteriors. Aquí se n'ha estimat el valor a partir del càlcul de la mitjana ponderada del cost nominal i real del finançament aliè, com a element de comparació amb la rendibilitat de l'actiu net.

Quadre 11. Components de la rotació de l'explotació (Valors en percentatge)						
	Catalunya (UE-6 = 100)			Catalunya (UE-4 = 100)		
	1988-89	1990-94	1995-97	1988-89	1990-94	1995-97
Rotació total	92,4	86,0	101,3	94,3	90,5	103,5
Rotació de l'immobilitzat	66,8	54,2	58,6	74,0	65,2	69,5
Rotació del circulat	107,9	120,8	154,0	108,1	121,8	148,5

Font: elaboració pròpia a partir de BACH i CBBE.

que el canvi de paritat de la pesseta (devaluació) va permetre recuperar la competitivitat de Catalunya sense afectar el marge.

Els principals determinants del marge d'explotació són les ràtios valor afegit sobre producció i despeses de personal sobre valor afegit. La relació entre el valor afegit i els ingressos de l'explotació té tendència a disminuir tant a Catalunya com a Europa-6, si bé aquesta disminució és lleugerament inferior a la mostra europea. Aquesta tendència general respon als canvis organitzatius i a la subcontractació de part del procés productiu (*outsourcing*). Les empreses es concentren cada vegada més en allò que determina el seu avantatge competitiu i subcontracten la resta de components.

El segon element explicatiu del marge són els costos laborals. Com s'ha comentat, el pes de les despeses de personal sobre el valor afegit és menor a les empreses catalanes que a les europees. A més, d'aquesta ràtio cal destacar l'important increment que registra en el període de crisi (fins i tot fent abstracció de l'any 1993), més intens a Catalunya que a Europa-6, per dos motius. D'una banda, perquè la crisi de demanda va ser més acusada a Catalunya. De l'altra per la superior rigidesa dels mercats laborals espanyols, que han pogut dificultar l'adaptació de l'estructura productiva als canvis de la demanda.

El segon component de la rendibilitat de l'explotació és la rotació dels actius. La davallada de la rotació que es va produir durant la crisi va ser molt més forta a Catalunya que a Europa, mentre que la millora de la rotació que s'observa posteriorment és també més gran a Catalunya. Si es desglossa la rotació entre la relativa a l'immobilitzat i al circulat (vegeu el quadre 11), s'observa que, en el període de crisi, el deteriorament de la rotació de l'actiu és més intens en les empreses catalanes que en les europees perquè també ho és el de la rotació de l'immobilitzat. En canvi, en el darrer període, la millora relativa de la

rotació de l'actiu en les empreses catalanes s'explica, sobretot, perquè la progressió de la rotació del circulat també és més intensa a Catalunya.

En qualsevol cas, el valor de la rotació de l'immobilitzat¹¹ és molt més elevat a Europa que no pas a Catalunya en tots els períodes. A més, en el període 1990-1994 s'amplia aquesta bretxa a causa de la superior incidència de la crisi sobre les empreses catalanes. Així, tot i reduir diferències en el subperíode 1995-1997, a Catalunya la rotació és d'1 volta, a Alemanya és del doble (2 voltes) i a Europa-4, d'1,4 voltes. En canvi, la rotació de l'actiu circulat de l'explotació tendeix a augmentar tant a Catalunya com a Europa, per bé que la millora és molt més acusada a les empreses catalanes.

Finalment, a partir de la informació del quadre 12 es comparen les estructures financeres de les empreses industrials catalanes i europees. Una de les raons per les quals es diferencia entre Europa-6 i Europa-4 és pel pes de les provisions a les empreses alemanyes. Això no obstant, en general, el pes de les provisions en les empreses europees és força superior que en les catalanes. Això explica, també, que el pes del finançament sense cost sigui superior a Europa, tot i que, en aquest sentit, es registra un procés de convergència.

Quant al finançament amb cost, una de les principals diferències entre les empreses catalanes i les europees és que les primeres depenen més de l'autofinançament i els recursos propis, mentre les segones depenen de l'endeutament. Això es pot explicar per la diferent actitud del sistema financer espanyol davant la inversió empresarial i, també, per una certa actitud conservadora de l'empresa que fa que es consideri poc positiu estar endeutat. Com a conseqüència, l'endeutament de l'empresa catalana presenta un comporta-

(11) La rotació de l'immobilitzat és la millor aproximació de la productivitat d'aquest factor productiu que es pot obtenir a partir de la base BACH.

Quadre 12. Estructura financera (Valors en percentatge)						
	Catalunya (UE-6 = 100)			Catalunya (UE-4 = 100)		
	1988-89	1990-94	1995-97	1988-89	1990-94	1995-97
Endeutament amb cost / fons propis	53,9	77,7	67,6	46,8	68,7	59,8
Endeutament sense cost / passiu	57,1	66,0	77,1	72,5	82,9	93,4
Endeut. amb cost a curt / endeutament amb cost	122,0	107,3	97,4	131,5	120,5	111,0
Provisions / passiu total	15,8	17,4	18,9	52,1	52,0	55,5
Endeutament a curt / endeutament total	140,7	133,2	132,4	117,5	113,6	111,7
Endeutament bancari / endeutament amb cost	133,3	141,5	143,7	118,3	125,4	125,1
Immobilitzat net / finanç. a llarg amb cost	84,0	78,3	81,7	90,9	83,9	85,1

Font: elaboració pròpia a partir de BACH i CBBE.

ment procíclic que no s'observa a Europa. Així, en moments d'expansió econòmica l'empresa catalana reforça l'autofinançament i redueix l'endeutament, mentre que en situació recessiva augmenta l'endeutament perquè que no genera recursos propis suficients. No cal dir que aquest comportament és pervers perquè si l'empresa s'endeuta quan el palanquejament és negatiu, o molt baix, la davallada d'aquesta ràtio s'agreuja.

Per analitzar amb més detall l'endeutament amb cost cal distingir entre el curt i el llarg termini. En termes relatius, a Catalunya l'endeutament a curt termini és més important que a Europa, per bé que les diferències s'estan escurçant. Segons la font de procedència dels recursos aliens amb cost, a les empreses catalanes cal destacar el predomini del finançament bancari. Les empreses d'Europa presenten menys dependència de les entitats de crèdit que les catalanes.

En resum, l'empresa catalana té una estructura financera més basada en recursos propis, deutes a curt termini i endeutament bancari, que no pas les empreses europees.

La cobertura financera de l'immobilitzat és menor a les empreses catalanes que a les europees a causa de la superior importància del finançament a curt termini a les primeres. Cal aconsellar, una vegada més, que s'estabilitzi un nivell de deute a llarg termini superior al que hi ha ara.

4.

Conclusions

El 1998 i el 1999 l'entorn econòmic ha estat molt favorable per a l'empresa catalana. El bon clima econòmic ha propiciat la creació de noves empreses. Se-

gons dades de l'INE, l'1 de gener de 1999 hi havia un 2,3% més d'empreses desenvolupant alguna activitat. La majoria de les noves empreses són de dimensió petita. També cal destacar la contribució de Catalunya al dinamisme empresarial del conjunt de l'Estat, atès que un 26% de les empreses creades a Espanya són catalanes. Les dades dels registres mercantils sobre constitució de societats avancen que aquest dinamisme es manté al llarg de 1999.

El panorama general de les insolvències en el sector empresarial català ha millorat força el 1998 i el 1999. Tant el nombre de suspensions de pagaments com de fallides declarades per empreses catalanes es redueix i, el que és més positiu, minven els passius associats a aquestes insolvències. A tall d'exemple, el conjunt d'empreses que el 1999 es van declarar en suspensió de pagaments o fallida va ser de 190, menys de la meitat de les que s'havien declarat dos anys abans. Aquesta evolució afavoreix el clima empresarial i incideix positivament en el compte de resultats amb menys provisions.

Quant als aspectes economicofinancers, el 1998 i el 1999 tornen a millorar els resultats, la rendibilitat i el palanquejament de l'empresa catalana. El 1999 el palanquejament assoleix nivells d'un 8%, la taxa més elevada registrada d'ençà que es disposa d'aquest tipus d'informació (Central de Balanços del Banc d'Espanya). És a dir, l'empresa catalana presenta unes condicions molt favorables per a la inversió productiva, atès que aquesta genera una rendibilitat superior en vuit punts al cost del finançament aliè.

Els resultats empresarials (beneficis) creixen gràcies a l'increment dels ingressos d'explotació (bàsicament vendes) i al bon comportament dels costos:

dotacions i, sobretot, despeses de personal i despeses financeres.

Les vendes depenen, en una bona part, del dinamisme de l'activitat de les àrees econòmiques que es configuren com a principals destinatàries de les vendes d'empreses catalanes (mercat català, espanyol i europeu). En aquest sentit, el 1998 i el 1999 no han estat gaire propicis per a les exportacions, a causa de la pèrdua de pols de les principals economies de la UE. Tanmateix, el dinamisme dels mercats espanyol i català han compensat amb escreix l'atonía de les vendes a l'exterior.

Un altre tret que cal destacar d'aquests darrers dos anys és l'externalització de determinades activitats i el recurs creixent a subcontractació. Això explicaria l'augment dels consums intermedis i, per tant, que el valor afegit generat per les empreses catalanes avanci amb menys ritme que la producció. A més, el 1999 cal tenir en compte un altre factor, l'encariment del preu del petroli.

Quant a les despeses, la moderació salarial ha contribuït força en la contenció de les despeses de personal. De fet, els costos laborals per treballador només augmenten aproximadament un 1%, o poc més. El segon component d'aquest tipus de despesa (l'ocupació) actua en sentit contrari. En aquests dos anys, el procés d'ampliació de plantilles és molt intens. Fora de l'explotació, les despeses financeres continuen reduint-se. L'increment de tipus d'interès iniciat el 1999 encara no s'ha traslladat al compte de resultats de les empreses catalanes.

De fet, si es detecta una certa desaceleració en la disminució de les despeses en interessos per finançament aliè no és conseqüència de l'evolució del cost financer, sinó de l'increment de l'endeutament. Així, després d'uns exercicis generant recursos propis suficients, el 1998 i el 1999 es completa l'autofinançament amb recursos aliens per fer front, sobretot, a la creixent inversió en circulat i actius financers.

El 1998 s'inicia la recuperació de la inversió en immobilitzat d'explotació. El creixement per fluxos externs de l'immobilitzat d'explotació és superior al 12%, l'increment més elevat des del 1993 i, per primera vegada en aquest període, superior a la taxa d'amortització en 0,5 punts percentuals. Segons aquestes dades les empreses catalanes estan invertint pràcticament al ritme de reposició, de manera que la inversió neta és molt reduïda. Tanmateix, si s'analitza la inversió per grandària empresarial s'observa que les

pimes estan ampliant força la seva capacitat productiva. En canvi, les empreses més grans —sobre-representades en la mostra d'empreses analitzada— estan invertint per sota dels nivells de reposició. A més, cal tenir en compte dues qüestions addicionals que també argumenten la infravaloració d'aquestes dades sobre inversió en immobilitzat d'explotació. D'una banda, que en calcular la inversió en unitats monetàries i no en termes físics no s'està considerant la deflació que registra part de l'immobilitzat, com ara els equipaments informàtics. D'una altra, que es treballa amb dades mitjanes per empresa, és a dir, es calculen a partir d'empreses ja instal·lades i no inclouen la inversió de les noves empreses creades.

Un altre indicador positiu sobre la inversió té a veure amb alguns intangibles. La relació entre el conjunt de despeses en R+D i de pagaments a l'estranger per transferència de tecnologia sobre el valor afegit augmenta amb molta intensitat. Això no obstant, pel que fa la petita empresa catalana, cal tenir present que aquesta ràtio és encara molt pobre.

Quan es compara la situació economicofinancera de l'empresa catalana amb l'europea s'observa que la crisi dels anys 1992-1993 va ser molt més profunda a Catalunya que no pas a Europa. A partir del 1994 la recuperació de les ràtios de rendibilitat és superior a Catalunya, de manera que el 1996 i el 1997 el valor de les ràtios de síntesi (rendibilitat i palanquejament) s'igualava. En aquest sentit, també cal considerar l'evolució del cost unitari del finançament aliè. Si bé en totes les partides i ràtios es produeix un clar procés de convergència, en el cost unitari del finançament aliè esdevé especialment evident.

Exceptuant el període de crisi, el marge de l'explotació és més elevat a les empreses catalanes que a les europees. A causa de l'increment de la competència el marge es redueix en ambdós casos, si bé a Catalunya ho fa d'una manera més pausada. Això s'explica, d'una banda, perquè la devaluació de la pesseta va permetre recuperar la competitivitat de Catalunya sense afectar el marge. D'una altra, perquè el pes de les despeses de personal sobre el valor afegit és 10 punts inferior en les empreses catalanes. Aquest és el patró d'un model de competitivitat basat en la contenció dels costos laborals.

L'altra diferència destacable fa referència a la rotació de l'actiu d'explotació. En el darrer període, la rotació de l'immobilitzat es d'1 volta a Catalunya, 2 voltes a Alemanya i 1,4 voltes a la resta d'Europa. Cal recordar que, després de la darrera crisi, l'empresa

catalana encara no ha pogut recuperar els nivells de productivitat de l'immobilitzat del final dels vuitanta. Fins el 1997 aquesta deficiència es compensa amb la millora de la productivitat del circulat i la productivitat del treball. Tanmateix, el 1998 aquests indicadors de productivitat minven lleugerament. Per aquest motiu, és prioritari escurçar aquest diferencial entre empreses catalanes i europees en la productivitat de la inversió en immobilitzat.

Pel que fa l'estructura del finançament amb cost, destaca el menor pes de l'endeutament a les empreses catalanes, les quals basen més la seva estructura financera en els recursos propis que provenen de l'autofinançament. La dependència de les empreses catalanes respecte de les entitats de crèdit també és superior que la de les europees. El pes del finançament a curt termini també és molt superior a Catalunya que a Europa.

En consolidar-se la represa de les economies europees, cal esperar que les vendes a l'exterior de les empreses catalanes es recuperaran. En cas contra-

ri es podria pensar que la pèrdua de pols de les exportacions registrada durant els dos darrers exercicis no ha estat únicament un problema conjuntural sinó que s'explicaria en termes de pèrdua de competitivitat. Enguany, a més, la reactivació dels mercats externs pot ajudar a compensar l'esgotament que palesa la moderació de costos laborals i financers.

Un aspecte clau per aconseguir que l'avantatge competitiu de les empreses catalanes sigui sostenible i compatible amb millores dels nivells salarials és que la competitivitat se sustenti en la recuperació de la inversió en immobilitzat material i, sobretot, de la productivitat d'aquest factor productiu, sense oblidar, però, que els elements tecnològics i els intangibles en general són cada vegada més determinants de l'avantatge competitiu de les empreses. Per aquest motiu, és important que les empreses catalanes emfasitzin qüestions com la recerca, la innovació o el capital humà. Un aspecte addicional que cal considerar i superar és el de l'estructura financera de l'empresa catalana, més rígida que l'europea.